छद्रीरवेत् । त्वं वै वसुन्धरे ! भीते वसुपुष्पफलप्रदे । नमस्ते मे शुभं नित्यं क्षमं मेधां शुभे कुरु ! । रोहन्तु सर्वशस्यानि काले देवः प्रवर्षतु । कर्षकास्तु भवन्त्वप्रा धान्येन च धनेन च" । "उक्त्वा बीजन्तु तत्रैव भोक्तव्यं बान्धवैः सह" । पराशरः "वैशाखे वपनं श्रेष्ठं मध्यमं रोहिणीरवौ । अतः परस्मिन्नधमं न जातु श्रावणे शुभम्" । क्षमशब्देऽधिकं दृश्यम् । ज्योतिषे "पूर्वाभाद्रपदामूलं रोहिण्युत्तरफल्गुनी । विशाखा शतभिषा बाथ धान्यादिरोपणे वरा । षट्रोत्रा रजनी नीलौ पुत्रवित्तैर्वियुज्यते । स्वयंजाते पुनस्ते द्वे पालयन् नैव दुष्यति । आरामे गृहमध्ये वा मोहात् वर्षणमावपन् । पराभवं रिपुर्याति यशाधनधनक्षयम् । निशा नीली पलाशश्च चिञ्चा श्वेतापराजिता । कोविदारश्च सर्वत्र सर्वं निघ्नन्ति मङ्गलम्" । निशा हरिद्रा कोविदारको रक्तकाञ्चनः । "कृष्णाम्बुषा दृष्टबीजं ज्ञातो मन्त्रेण रोपयेत् । वसुधेति सुगीतेति पुष्पदेति धरेति च । नमस्ते शुभगे ! नित्यं ह्युमोऽयं यज्ञतामिति" ज्योतः "एतेषु श्रुतिधारुणादितिविशाखोडूनि भौमं विना बीजोप्तिर्गदिता शुभा त्वशुभतोऽष्टाग्नीन्दुरामेन्द्वः । रामेन्द्वग्निगुणान्यसच्छ्रुतकरागस्तुप्तौ फलेऽर्कोज्झिता द्वादशाष्टनवाष्टभानि सुनिभिः प्रोक्तान्यसत् सन्ति च" इत्यादि । "एतेष्विति । श्रुतिः श्रवणः धारुणं शततारका अदितिः पुनर्वसुः विशाखा प्रसिद्धा एतैरुडुभिर्नक्षत्रैर्विनैतेषु पूर्वोक्तनक्षत्रेषु मूलमघाश्लेषाहस्तिप्रभृतिशाखातीषु पञ्चदशनक्षत्रेषु बीजोप्तिर्बीजवपनं शुभम् । उक्तञ्च रत्नमालायाम् "हस्तात्त्रिपुष्योत्तररोहिणीषु चित्रासुराधामृगरेवतीषु । ज्ञातौ धनिष्ठासु मघासु मूले बीजाप्तिरुत्तमफलप्रदेति" । वसिष्ठेनाप्येतावन्त्येव नक्षत्राण्युक्तानि "धातृद्वये कौणपपैत्रपुष्ये हस्तत्रये त्र्युत्तरमैत्रभेषु । पौष्णे धनिष्ठाश्वयवाग्निभे बीजोप्तिरुत्तमफलप्रदा स्यादिति" । कौणपो मूलं नारदेनाप्युक्तानि "मृदुध्रुवक्षिप्रभेषु पितृवायुवसुद्रुषु । सन्मूलभेषु बीजोप्तिरत्युत्तमफलप्रदा" । कश्यपेनापि "वसुवायुभनैर्ऋत्यक्षिप्रध्रुवमृदूडुषु । सीतां स्मृत्वाथ बीजोप्तिरत्युत्तमफलप्रदा" । अत्र मघा नोक्ता । अथ भौमो मङ्गलवारो निषिद्धः अर्थात् सूर्यचन्द्रबुधगुरुशुक्रशनीनां वारेषु बीजोप्तिः शुभा । अत्र विनाशाने द्वितीया दामे स्मृतिधारुणेषु शुक्रे बीजोप्तिर्यथेष्टारतत्त्वे उक्तत्वात् नेष्टा क्षमिरित्यतो नक्षारोऽत्रानुवर्त्तते तेन बीजोप्तिर्नेष्टेत्यर्थः । अत्र कालविशेषनिषेधो राजमार्त्तण्डे "रवौ रौद्राद्यपादस्थे भूमेः संजायते रजः । तस्माद्दिनत्रयं तत्र बीजवापं परित्यजेत्" इति । अथ बीजोप्तौ फणिचक्रमुच्यते । अशुभतो न विद्यन्ते गावः किरणा यस्यासावशुः यस्य स्वरूपाभावः तस्य कुतस्तरां किरणाः ताडशोऽशूराहुस्तस्य भं नक्षत्रं तस्मादित्यर्थः । राहुधिष्ठितनक्षत्रादष्टौ भानि अष्टदशमीनोनानि ततस्त्रीणि शुभानि तत एकमशुभं ततस्त्रीणि शुभानि ततोऽप्येकमशुभं ततस्त्रीणि शुभानि ततोऽप्येकमशुभं ततस्त्रीणि शुभानि ततश्चत्वार्यशुभानि । एवं बीजोप्तौ सप्तविंशतिनक्षत्राणां शुभाशुभत्वमुक्तं उक्तञ्च नारदेन "भवेद्भं त्रितयं मूर्ध्नि धान्यनाशाय राहुभात् । गले त्रयं कज्जलाय दृष्टौ द्वादश चोदरे । निस्तण्डुलत्वं जानुले भ चतुष्टयमीरितम् । नाभौ बहिःपञ्चके स्याद्बीजोप्ता विति चिन्तयेदिति । राहुर्यस्मिन् ऋक्षेऽस्ति तस्मात्त्रीणि त्रयं मूर्ध्नि मस्तके स्याद्यं धान्यनाशकरं भवति । ततस्त्रयं गले स्याद्यं कज्जलाय ग्लानिकासंपादकं स्यात् । ततो द्वादश भानि बहिर्नक्षत्ररहितानि उदरे स्याद्यानि तानि धान्यदहने स्युः ततो नक्षत्रचतुष्टयं पुच्छे निस्तण्डुलत्वकरं स्यात् ततोऽवशिष्टं बहिर्नक्षत्रपञ्चकं धान्यनाशकरं स्यात् । रत्नमालायामपि "मूर्ध्नि त्रीणि गले त्रयं च जठरे धिष्ण्यानि च द्वादश स्यात् पुच्छे च चतुष्टयं बहिरतो भानां स्थितं पञ्चकम् । स्त्रेड्डं कज्जलमन्नदहिरधिकानिस्तण्डुलत्वं क्रमात् स्यादीतिप्रभवं भयं च फणिभाद्बीजोप्तिकाले स्फुटम्" इति । अत्र केचित् फणिभात् सूर्यनक्षत्रादिति व्याचक्षुस्तत्र युक्तिः "सूर्यभादुरगः स्याद्यः" इति स्वरोदयवाक्यैकवाक्यभावात् । तत्र नारदवाक्ये राहुभाद्राहुभादित्युक्तत्वात् "राहुधिष्ण्यात् समारभ्य धिष्ण्यैश्चतुर्भिः निष्फलमिति" कश्यपोक्तेश्च । "सूर्यभादुरगः स्याद्यः" इति तु स्वरोदयवचनं देशभेदव्यवस्थितम् । बीजवापने लग्नमाह वसिष्ठः "भवरिपुसहजे पापैस्त्रिकोणकेन्द्रस्थितैश्च शुभैः । कथितेषु च धिष्ण्येष्वपि शुभलग्ने बीजवापनं कार्यमिति" धी॰धा॰ ।

बीजतुच्छ पु॰ बीजमात्राज्ञातो दृष्टः । षष्ठतत्पु॰ राजनि॰ ।

बीजसञ्चय पु॰ बीजानां वपनयोग्यधान्यादीनां सञ्चयः सं॰ प्रहः सम्+चि—अच् । वपनयोग्यधान्यादिसंग्रहे ।